

Luty - 2019

ISSN 2451 - 4187 Redaktor naczelny: Sławomir Wojdat

Narodowy dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych

Szczegóły na stronach 5 - 8

fot. Paweł Komorowski

WIERNY SYN KRESOWEJ ZIEMI

Odszedł od nas ... żołnierz, któremu ... w krwawych zmaganiach z wrogiem oręż nie ciążył. /.../ Twarde, żołnierskie życie ... ukształtowało prawy i silny charakter, dlatego też niestrudzenie szedł wytkniętą drogą, walcząc o wschodnie rubieże Rzeczypospolitej Polskiej i o wolność swojego narodu. Wiernym był synem Ziemi Kresowej, wyrósł w Niej i życie swoje Jej oddał. Nauczył swoim przykładem ... kochać strony ojczyste, swój lud, prawdę życia i sprawiedliwość. Tak pisał o Janie Borysewiczcu przejmujący po nim obowiązki komendanta Okręgu Nowogródek AK – rtm Jan Skorb ps. „Boryna”.

Jan Borysewicz ps. „Krysią” urodził się 12 września 1913 r. w Dworczech koło Wasiliszek. Jego rodzice byli zamożnymi chłopami, od lat osiadłymi na nowogródzczyźnie. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Wasiliszkach Janek podjął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Szczuczynie. W tym czasie był także harcerzem w 1 Szczuczyńskiej Drużynie Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki. Po ukończeniu Seminarium w 1935 r. odbył służbę wojskową, w czasie której został skierowany na kurs Szkoły Podchorążych w Zambrowie. W 1938 r. ukończył Szkołę Podchorążych w Ostrowi-Komorowie i uzyskał stopień podporucznika. Skierowano go do 41 pułku piechoty w Suwałkach i powierzono funkcję dowódcy plutonu. W szeregach 1 batalionu 41 pp, wchodzącego w skład 29 Dywizji Piechoty (Armia „Prusy”), uczestniczył w wojnie obronnej 1939 r.

Udało mu się uniknąć niewoli i przedrzeć do Wilna, będącego wówczas pod okupacją sowiecką. W 1940 r., podczas próby przedostania się na Zachód w celu wstąpienia do nowo-formowanej Armii Polskiej, został aresztowany przez NKWD i osadzony w więzieniu w Baranowiczach, a później w Brześciu. W czerwcu 1941 r., korzystając z zamieszania jakie nastąpiło po agresji Niemiec na Związek Sowiecki, uciekł z konwoju w trakcie ewakuacji więźniów. Wrócił w rodzinne strony i od razu nawiązał kontakt z Nowogródzkim Okręgiem ZWZ-AK poprzez por. Jana Skorba ps. „Boryna” („Puszczyc”). Pracując jako leśniczy w Nadleśnictwie Wasiliszki pełnił jednocześnie funkcję dowódcy plutonu w oddziale „Pastwisko” Obwodu ZWZ-AK Szczuczyn (kryptonim „Łąka”). Przyjął wówczas pseudonim „Krysią”.

Jesienią 1942 r. Jan Borysewicz starał się o uzyskanie zgody na utworzenie oddziału partyzanckiego i rozpoczęcie działań bojowych. Komendant Okręgu udzielił mu takiej zgody i przydzielił teren działania: północno-zachodnią część powiatu lidzkiego. Do czerwca 1943 r. Borysewicz sformował oddział. Latem dołączyli do niego żołnierze Józefa Wilbika ps. „Bradziaga”. Oddział liczył około 40 ludzi. Jego zadania polegały na oczyszczaniu terenu z agentury niemieckiej i sowieckiej oraz zwalczaniu band rabunkowych. Stoczono potyczki pod Hermaniszkami, Zabłociem, Sołtaniszkami i Suchwalnią. W jednej z nich poległ zastępca komendanta – sierż. Wacław Krugły ps. „Cichy”.

W sierpniu 1943 r. oddział „Krysi” wszedł w skład Zgrupowania Zaniemeńskiego AK, którego dowódcą był rtm Józef Świda ps. „Lech”. 21 i 22 sierpnia oddział walczył z Niemcami pod Sukurczami i nad Dzitwą. 18 września żołnierze Borysewicza wyróżnili się w walce w rejonie Berdówki, siejąc popłoch i zamieszanie wśród współpracujących z Niemcami Litwinów. Jesienią 1943 r. oddział por. Borysewicza stał się samodzielną jednostką bojową i załącznikiem II batalionu 77 pp AK. Do większych sukcesów oddziału należało rozbicie posterunku żandarmerii w Koleśnikach, atak na koszary policji litewskiej w Koniawie, rozbrojenie grupy żandarmów w Bolsiach i likwidacja posterunku w Bolciennikach. Zimą przekazano por. „Krysi” żołnierzy z kompanii Wasiliszki,

dowodzonej przez por. Janusza Borewicza ps. „Antoni”. W lutym 1944 r. utworzono 6 kompanię II batalionu 77 pp AK, pod dowództwem ppor. Kazimierza Krzywickiego ps. „Wiesław”, oraz zwiad konny i pluton szturmowy. Wkrótce batalion gromadził już około 300 żołnierzy, nie licząc rezerw konspiracyjnych.

W styczniu 1944 r. Borysewicz przeprowadził kilka akcji, z których najślawniejszą było zdobycie więzienia w Lidzie i uwolnienie około 70 osób. Dokonała tego drużyna sierż. Alfreda Fryesa ps. „Bez”. Oprócz tego odbito pod Wasiliszkami transport więźniów, likwidując konwój żandarmerii i rozbrojono garnizon SS i Policji w Horodnie, gdzie zdobyto 1 ckm, 2 rkm-y, ok.50 kb, 100 granatów i 10 tyś. sztuk amunicji. W kwietniu żołnierze „Krysi” rozbili posterunek żandarmerii w Sobotnikach, posterunek w Mycie ochraniający most na Dzitwie oraz garnizon niemiecki w Raduniu, gdzie zdobyto 5 ckm-ów, 11 rkm-ów, 12 pm-ów, 60 kb, 2 granatniki, a także sporo amunicji i wyposażenia. W czerwcu brawurowym rajdem zdobyto Ejszyszki, rozbrajając kilkudziesięciu policjantów i urzędników litewskich, a także zaatakowano strażnice graniczne w Krakszlach i Kaszetach. Działania bojowe „Krysiaków” doprowadziły do tego, że praktycznie cały teren operacyjny znalazł się pod kontrolą Armii Krajowej i to do tego stopnia, iż miejscowa ludność przestała dostarczać kontyngenty okupantowi (!).

Sukcesy Borysewicza skłoniły Komendę Okręgu „Nów” do powierzenia mu zwierzchnictwa nad siecią konspiracyjną całej północnej części Obwodu Lida. Na tym terenie działał batalion o kryptonimie „Irena”, składający się z kompanii, w skład której wchodził ludzie z gmin: Bieniakonie, Werenów, Raduń i Ejszyszki. Na wiosnę 1944 r. utworzono tzw. Zgrupowanie „Północ”, w skład którego weszły bataliony II i V 77 pp AK. Co ciekawe – batalionem V dowodził kpt. dypl. Stanisław Truszkowski ps. „Sztremer”, który został zastępcą komendanta „Krysi”.

Wkrótce nadszedł długo oczekiwany dzień operacji „Ostra Brama”, czyli wyzwolenie Wilna. Naiwnie sądzono, że uda się wypędzić z miasta okupantów i odzyskać je dla Rzeczypospolitej. Tymczasem do Wilna zbliżały się już oddziały sowieckie. Batalion „Krysi” także został skierowany do tej operacji. Jednak w natarciu nocnym z 6 na 7 lipca 1944 r. nie uczestniczył. Pozwoliło to na wycofanie się do Puszczy Rudnickiej niemal w ostatniej chwili. Rosjanie przystępowali właśnie do podstępnego rozbrajania oddziałów AK, które brały udział w zdobywaniu Wilna. W obliczu tych zdarzeń por. Borysewicz rozformował oddział i wraz z niedużą grupą kadrową powrócił w rejon Naczy i Radunia. Komendant Okręgu Nowogródzkiego AK ppłk Maciej Kalenkiewicz ps. „Kotwicz” powierzył mu organizowanie pracy konspiracyjnej w północnej części Obwodu Lida. Działało tu Zgrupowanie „Północ” składające się z siedmiu kompanii terenowych oraz kilkunastu mniejszych grup samoobrony. Oddziały „Krysi” wykonały szereg akcji na NKWD, ich agenturę i sowiecką administrację, chroniąc miejscową ludność przed terrorem nowego okupanta. W sierpniu 1944 r. oddział „Krysi” rozbił sowiecką grupę operacyjną koło wsi Hermany, odparł atak NKWD w chutorze koło Butrymańców i w odwet za spacyfikowanie tej

miejsowości wykonał zasadzkę, w której zginęło siedmiu sowietów, w tym mjr Konarczuk. Do stycznia 1945 r. oddziały „Krysi” wykonały jeszcze kilkadziesiąt akcji w obronie miejscowej ludności. Zwalczano agenturę sowiecką, uwalniano więźniów, chroniono chłopów przed represjami i kontrybucjami. Por. Borysewicz osobiście dowodził śmiałą akcją na areszt NKWD w Ejszyszkach, gdzie uwolniono 34 zatrzymanych. W czasie akcji poległo dwóch partyzantów.

Por. Jan Borysewicz ps. „Krysia” zginął 21 stycznia 1945 r. w walce z grupą operacyjną 105 Oddziału Pogranicznego NKWD koło wsi Kowalki pod Naczą. Jego ciało, pozostawione w śniegu przez wycofujące się z zasadzki oddziały, wpadło w ręce bolszewików. Oprawcy zdarli z Niego odzież i ubrane jedynie w worek triumfalnie obwozili po okolicznych wsiach i miasteczkach, naigrywając się z miejscowej ludności. Jak wspomina łączniczka Wanda Lisowska ps. „Grażyna” – sowietci szydzili: *Oto wasz bóg, wasz „Krysia”. Całujcie jego nogi.*

Śmierć legendarnego dowódcy nie zdołała złamać twardych, kresowych ludzi. W konspiracyjnym biuletynie adiutant „Krysi” – Michał Rzuchowski ps. „Szary” opublikował wspomnienia o swym dowódcy. Następca „Krysi” – por. Ludwik Nienartowicz ps. „Mazepa” starał się godnie zastąpić komendanta. Gorąco zachęcał swoich podkomendnych do wytrwania na kresowych posterunkach: *Co organizował ojciec „Krysia” nam rzucić nie wolno, a trzeba prowadzić dalej Jego idee. Trzeba kontynuować dalej walkę przeciwko władzy radzieckiej./.../ Naszym zadaniem jest poderwanie także narodu białoruskiego do tej walki./.../ Koniecznie trzeba AK przemianować, zmienić szyld i pod drugim szyldem prowadzić dalszą walkę z władzą radziecką.*

Wiosną 1945 r. sytuacja na nowogródzczyźnie była już naprawdę ciężka. Choć oddziały AK kontynuowały walkę z sowietami, widać było coraz wyraźniej, że jest to walka beznadziejna. Dowódcy stopniowo demobilizowali oddziały, a żołnierze małymi grupami przedzierali się na Zachód, do centralnej Polski. Niektóre oddziały szły z bronią w rękę, po drodze staczając walki z NKWD i KBW. Nieliczne grupy pozostały jednak na nowogródzczyźnie, walcząc w różnej formie z okupacją sowiecką aż do połowy lat pięćdziesiątych.

Por. Borysewicz ps. „Krysia” został pośmiertnie odznaczony w 1945 r. przez Delegata Sił Zbrojnych Krzyżem Srebrnym *Virtuti Militari*. Miejsce Jego pochówku do dziś pozostaje nieznanne.

Materiały zebrał i opracował **Marek Strzeszewski „nauczyciel”**.

Źródła:

1. J.Wasiewicz, J.Wilbik *Krótki zarys organizacji Okręgu Nowogródek (w) Ze wspomnień żołnierzy AK Okręgu Nowogródek* oprac. E.Wawrzyniak, Warszawa 1988 .
2. J.Erdman *Droga do Ostrej Bramy*, Warszawa 1999 .
3. K.Krajewski *Na Ziemi Nowogródzkiej „Nów” – Nowogródzki Okręg AK*, Warszawa 1997.
4. K.Krajewski, T.Łubaszewski *Jan Borysewicz „Krysia”- Legenda Nowogródzkiej Armii Krajowej*, Biuletyn IPN nr 1-2 (96-97), Warszawa 2009.

WARSZAWA - BEMOWO

24 lutego 2019 r. (niedziela)

11:30 złożenie kwiatów pod tablicą upamiętniającą płk. Bernarda Adameckiego,

12.00 złożenie kwiatów oraz wystąpienia przed pomnikiem „Żołnierzy Wyklętych” przy zbiegu ulic: Pirenejskiej/Żołnierzy Wyklętych

13:00 Msza św. w kościele p.w. Matki Bożej Królowej Aniołów w intencji oficerów IV

Zarządu Głównego WiN. Po mszy nastąpi złożenie kwiatów pod tablicą upamiętniającą członków IV zarządu WiN.

14.30 Koncert z okazji Dnia Żołnierzy Wyklętych "Pieśni niezłomne, pieśni wyklęte, pieśni niepodległe" (Wykonawcy: Suwalski Chór Kameralny; Viva Musica; dyrygent Grzegorz Bogdan oraz kwintet smyczkowy. Koncert odbędzie się w kościele

p.w. Matki Bożej Królowej Aniołów, 01-493 Warszawa, ul. ks. B. Markiewicza 1. Org. Dzielnica Bemowo

WARSZAWA - PRAGA POŁUDNIE

24 lutego 2019 r. (niedziela)

13.00 Msza św. w intencji Żołnierzy Wyklętych. Po Mszy złożenie kwiatów pod Tablicą Inki i Anody.

Sanktuarium Matki Bożej Królowej Polskich Męczenników, Al. Stanów Zjednoczonych 55

Org. Prawo i Sprawiedliwość Praga Południe

WARSZAWA - WŁOCHY

27 lutego 2019 r. (środa)

17:00: Uroczystości przed Willą Jasny Dom, przy ul. Świerszcza 2

Org. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Fundacja Willa Jasny Dom

WARSZAWA - Cmentarz Wojskowy na Powązkach (Łączka)

1 marca 2019 r. (piątek)

12.00 Uroczysty apel pamięci i ceremonia złożenia kwiatów w Panteonie - Mauzoleum Wyklętych - Niezłomnych.

Org. IPN, ZS Strzelec, Fundacja Łączka

NARODOWY DZIEŃ PAMIĘCI ŻOŁNIERZY WYKLĘTYCH

WARSZAWA PRAGA PÓŁNOC

1 marca 2019 r. (piątek)

**Patronat nad obchodami objął Instytut Pamięci Narodowej
oddział w Warszawie**

Patronat honorowy:

Burmistrz Dzielnicy Praga-Północ m.st. Warszawy Ilona Soja - Kozłowska
Poseł do Parlamentu Europejskiego Marek Jurek

Organizator:

Urząd Dzielnicy Praga Północ

Współorganizator:

Towarzystwo Miłośników Polskiej Tradycji i Kultury

Patroni medialni:

Radio Warszawa
Tygodnik „Idziemy”

Salve NET

Partnerzy:

Projekt Historyczny Konspiracja
Klub Miłośników Historii Warszawy
Grupa Historyczna „Zgrupowanie Radoślaw”

Przejsie szlakiem miejsc kaźni Żołnierzy Wyklętych

Zbiórka i rozpoczęcie uroczystości **godzina 14.15**

tablica pamiątkowa Sierakowskiego 9

1. 14.30 – 14.35

Sierakowskiego 7, (dawna siedziba NKWD 1944 - 1946 , a następnie
Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego 1946 - 1954)

2. 14.50 – 14.55

Jagiellońska 38, (Siedziba Trybunału Wojennego Armii Czerwonej)

3. 15.05 – 15.10

ul. Cyryla i Metodego 4 (dawniej Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
Warszawa-Praga; ostatecznie Urząd Bezpieczeństwa Publicznego na M.St.
Warszawę)

4. 15.30 – 15.35

ul. Namysłowska (Pomnik ku Czci Pomordowanych w Praskich Więzieniach w
latach 1944-1956)

5. 15.50 – 15.55

11 Listopada 68 (Wojskowy Trybunał Wojenny)

6. 16.00 – 16.15

Strzelecka (dawna Kwatera Główna NKWD w Polsce następnie WUBP)
inscenizacja przedstawiająca wydarzenia historyczne z okresu walk podziemia
antykomunistycznego (na zamkniętym odcinku od ul. Środkowej
do ul. Konopackiej)

16.15 Główne uroczystości upamiętniające Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych na Pradze Północ Uroczystość przed tablicą upamiętniającą ofiary reżimu komunistycznego więzione, torturowane i mordowane przez funkcjonariuszy NKWD i WUBP w latach 1944-1948 – ul. Strzelecka 8

18.00 Uroczysta Msza Święta - Katedra Św. Michała Archanioła i Św. Floriana Męczennika, Warszawa, ul. Floriańska 3

WARSZAWA - GRÓB NIEZNANEGO ŻOŁNIERZA
UROCZYŚTOŚCI CENTRALNE
1 marca (piątek) godzina 18.00

WARSZAWA - CMENTARZ NA BRÓDNIE

3 marca 2019 (niedziela)

12.00, Cmentarz na Bródnie, kwatery 45N, Apel pamięci przed pomnikiem Ofiar Terroru Komunistycznego
Organizator: Stow. Solidarni 2010

WARSZAWA - SŁUŻEW

3 marca (niedziela)

12.00 złożenie kwiatów pod krzyżem na cmentarzu przy ul. Wałbrzyskiej
12.30 Msza Św. dedykowana Żołnierzom Wyklętym (kościół św. Katarzyny)
13.15 złożenie kwiatów pod "Kapsułą czasu" na cmentarzu przy ul. Focha
13.30 uroczystości przed Pomnikiem Ofiar Terroru Komunistycznego
Org. Urząd Dzielnicy Ursynów, parafia św. Katarzyny, Stowarzyszenie Polska Jest Najważniejsza

WARSZAWA

Obchody 70. rocznicy śmierci mjr. Hieronima Dekutowskiego ps. "Zapora"

10 marca 2019 r. (niedziela)

10.00 Katedra Polowa WP (il. Długa) - Msza Św. w intencji mjr. Hieronima Dekutowskiego i jego żołnierzy
12.00 Cmentarz Wojskowy na Powązkach - uroczysty apel pamięci i ceremonia złożenia kwiatów przy grobie mjr. Hieronima Dekutowskiego ps. Zapora w Panteonie - Mauzoleum Wyklętych - Niezłomnych.
Org. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Fundacja "Łączka".

WARSZAWA - PRAGA POŁUDNIE (org. Prawo i Sprawiedliwość Praga Południe)

10 marca 2019 r. (niedziela)

11.50 złożenie kwiatów pod pomnikiem generała Augusta Emila Fieldorfa "Nila",

ul. Gen. Fieldorfa 1

12.00 Msza św. w intencji generała "Nila" pod przewodnictwem biskupa Artura Mizińskiego,

Parafia Ojca Pio, ul. Gen. Fieldorfa 1, Praga Południe.

WARSZAWA PRAGA PÓŁNOC - Oratorium im. św. Jana Bosko

14 marca 2019 r. (czwartek)

godz. 11.00-16.30

Trzeci Międzyszkolny Turniej Szachowy Pamięci Żołnierzy

Wyklętych dedykowany Józefowi Bandzo ps. "Jastrząb"

Org: Fundacja Wzrastaj - Edukacja Kultura Sport

BŁONIE

24 lutego 2019 r. (niedziela)

18.00 Msza Święta w intencji Żołnierzy Wyklętych, Parafia pw. Narodzenia Pańskiego

złożenie wieńców pod pomnikiem Armii Krajowej, warta Strzelców RP

25 lutego 2019 r. (poniedziałek)

17.30 Pokaz filmu pt. *Lawina* o oddziale NSZ kpt. Flamego ps. Bartek (reż. Jędrzej Lipski i Piotr Mielech). Dyskusja z udziałem prof. Jana Żaryna, Tadeusza Płużańskiego – Prezesa Fundacji Łączka, Tomasza Greniucha - pracownika IPN, autora książki *Chrystus za Nas My za Chrystusa*, Kajetana Rajskiego – Prezesa Wydawnictwa Miles oraz Stowarzyszenia Żołnierzy Wyklętych.

Wręczenie nagród laureatom konkursu dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich gminy Błonie *Przywracamy pamięć o bohaterach - rzecz o Żołnierzach Wyklętych*.

Patronat Honorowy: Minister Obrony Narodowej.

Org. Anna Wieszczycka, radna powiatu warszawskiego zachodniego,

Grzegorz Kołpaczyński, przedstawiciel SKONDŹW), Grażyna Laskowska, radna miejska

OSTROWIEC ŚWIĘTOKRZYSKI

1 marca 2019, spotkanie z p. Dariuszem Walusiakiem, a następnie pokaz filmu "Więzy krwi." (org. Stowarzyszenie Ostrowieccy Patrioci)

2 marca 2019, 4 Marsz Tropem Wilczym 1963 (org. Stowarzyszenie Ostrowieccy Patrioci)

3 marca 2019, Bieg Tropem Wilczym (org. Stowarzyszenie Szkoła Mistrzów).

Placówka NKWD ul. 11 Listopada 66 i 68

Budynek usytuowany na rogu ul. 11 Listopada i Szwedzkiej został zbudowany w XIX w. dla rosyjskich wojsk carskich. Ulokowany u zbiegu traktów prowadzących z Bródna i Targówka pełnił rolę kordegardy – rogatki do tej dzielnicy

prawobrzeżnej Warszawy. Podczas okupacji niemieckiej zajęły go okupacyjne władze na cele mieszkalne (nie był wykorzystywany wówczas do celów wojskowych bądź policyjnych). Strategiczne usytuowanie budynku docenili natomiast funkcjonariusze sowieckiego aparatu bezpieczeństwa. Rezydował tu trybunał wojskowy ferujący wyroki w trybie doraźnym. Położona obok kamienica nr 66 pełniła funkcję obiektu śledczego, w którym funkcjonariusze NKWD lub Smiersza prowadzili przesłuchania. W piwnicach zaś powstały areszty. Zatrzymanych, w zależności od wagi spraw, kierowano stąd do głównej siedziby NKWD na warszawskiej Pradze – zlokalizowanej przy ul. Strzeleckiej 10/12 bądź do przejętego przez Sowieków więzienia przy ul. 11 Listopada.

„W pobliżu Posterunku Rozrządu [mieszczącego się obok dzisiejszego ronda „Żaba”] zarówno dniem, jak i nocą zasadzali się enkawudziści. Z czasem nawet przebrani po cywilnemu bądź w kolejarskich mundurach. Ujęcie pasażerów opuszczających w tym miejscu pociągi nie zawsze przebiegało spokojnie. Niejednokrotnie pogonie i strzelaniny trwały dość długo. Zwłaszcza gdy zatrzymywani odpowiadali ogniem. Od tego czasu mieszkańcy pobliskich domów zrozumieli, co mogły oznaczać nieludzkie krzyki i jęki budzące ich w nocy. Od tego też czasu mogli ukradkiem dostrzec sprowadzanych z torów zakrwawionych mężczyzn prowadzonych przez ubliżających im żołnierzy rosyjskich. W tym też czasie po obu stronach wysokich nasypów kolei poczęły pojawiać się krzyże. Małe, prymitywne, zbijane z dwóch deseczek. Tak jak „ktoś” je ustawiał, tak też „ktoś” je usuwał.” -

T. Kostewicz, Kordegarda, „Najwyższy Czas” 2004, nr 44–45.

Budynek dawnego aresztu podręcznego dla Trybunału przy ul. 11 Listopada 66, powstał w połowie lat 30 XX wieku. Na ścianach dawnych cel, do dnia dzisiejszego znajdują się inskrypcje pozostawione przez przetrzymywanych tam ludzi. Od Stycznia 2016 roku Stowarzyszenie Kolekcjonerzy Czasu prowadzi działania zmierzające w kierunku objęcia ochroną prawną tych historycznych pamiątek.

Treść cytowana z publikacji IPN „Śladami zbrodni” 2012

Kwatera Główna NKWD w Polsce (1944–1945) Areszt WUBP (1945–1948) **ul. Strzelecka 8 (dawniej ul. Środkowa 13)**

Budynek przy ul. Strzeleckiej 8 (dawniej ul. Środkowej 13) powstał w drugiej połowie lat trzydziestych XX w. Jego właścicielem był hr. Zbigniew Jórski. Solidnością konstrukcji (wzmocnione stropy, obszerne piwnice) wyróżniał się spośród innych praskich budynków. Do 1939 r. nikt w nim jednak nie mieszkał, ponieważ był w stanie surowym. W czasie II wojny światowej zasiedlili go częściowo tzw. dzicy lokatorzy, których usunęli Sowieci po zdobyciu Pragi we wrześniu 1944 r. Późną jesienią 1944 r. obiekt ten stał się kwaterą główną NKWD na obszarze Polski Lubelskiej. Przez kilka tygodni urzędował tu podobno gen. Iwan Sierow, tuż obok zaś płk Michałow (dowódca tzw. warszawskiej grupy operacyjnej). Tu zwożono aresztowanych żołnierzy polskiego ruchu

niepodległościowego, natomiast w mieszkaniach zamienionych na pokoje przesłuchań prowadzono śledztwa. Przez zaadaptowane na areszt piwnice przewinęły się setki osób, stąd ekspediowano je min. do obozu w Rembertowie ale również do takich miejsc jak np. więzienie „Toledo”. Począwszy od lata 1945 r., gmach przy Strzeleckiej tracił stopniowo swoją rangę w hierarchii sowieckich placówek operacyjno-śledczych. Ostatecznie jesienią 1945 r. przejął go WUBP w Warszawie – wykorzystując jako jeden z aresztów podręcznych. Tę funkcję budynek pełnił najprawdopodobniej do 1948 r., po czym został przekazany resortowemu kwaterunkowi i zasiedlony przez funkcjonariuszy UB i ich rodziny. Aktualnie w budynku zakończona została prywatna inwestycja mieszkaniowa w wyniku której obiekt zyskał dwa nowe piętra. Lokale mieszkalne wyprzedane na rynku komercyjnym zyskały nowych właścicieli, niepowiązanych już z resortem minionego ustroju. Za sprawą Stowarzyszenia Kolekcjonerzy Czasu, zabytkowe piwnice z tysiącami inskrypcji, wpisane zostały do rejestru zabytków w 2015 roku. Obecnie rzeczony piwnice oraz parter obiektu usytuowane wzdłuż ul. Strzeleckiej znajdują się w posiadaniu IPN, który w tym miejscu planuje zorganizowanie placówki edukacyjnej w połączeniu z izbą pamięci.

„Szefem NKWD na całą Polskę jest gen. sowiecki Iwanow. Jest to wychowanek Dzierżyńskiego, niegdyś wójt gminy. Pochodzi z Leningradu. Zastępcą Iwanowa jest gen. Mjr Zapiewalin. Główna siedziba sztabu mieści się w Warszawie na Pradze przy ul. Strzeleckiej 40. NKWD podzielona jest na operatywne grupy [grupy operacyjnej] kontrrazwietki. Zasięg terytorialny tych grup pokrywa się z granicami województw. Każda grupa deleguje swych ludzi do wojewódzkich wydziałów bezpieczeństwa. [...] W woj. warszawskim działa grupa płk. Michałto[wa]. Siedziba jej mieści się na Pradze, ul. Strzelecka 10. Podlega jej m.in. obóz w Rembertowie. [...] NKWD ma podobno zaniechać mieszania się w wewnętrzne sprawy polskie. W związku z tym na rozkaz Stalina, począwszy od dn. 24 maja [19]45 [r.], przekazuje min. Bezpieczeństwa swe agendy, m.in. obozy i więzienia. Przejęcie dokonywa ppłk. Romkowski, szef departamentu wywiadu w Ministerstwie Bezpieczeństwa.” - Meldunek siatki wywiadowczej Delegatury Sił Zbrojnych kryptonim „Pralnia II” 25 maja 1945 r.

„W Warszawie na Strzeleckiej codziennie od trzech tygodni dokonywane są egzekucje na członkach AK . O godz. 3–4 rano wieszają się 7–8 skazańców. Niezależnie od tego, tyluż więźniów rozstrzeluje się w piwnicach. Przed śmiercią stosowane są najpotworniejsze tortury. Wyrok wykonuje osobiście Żyd Falkensztajn – cywilny funkcjonariusz NKWD .” = Raporty siatki wywiadowczej Obszaru Centralnego Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj z sierpnia 1945 r.

Treść cytowana z publikacji IPN „Śladami zbrodni” 2012

Siedziba jednostki NKWD (1944) Siedziba WUBP (1944–1954)

Sierakowskiego 7

Na przełomie 1945 i 1946 r. siedziba WUBP w Warszawie została przeniesiona z budynku na rogu ul. Środkowej i Strzeleckiej do niezniszczonego gmachu przy ul.

Sierakowskiego 7 (róg Okrzei, dawnej Brukowej). Budynek ten był jednym z okazałszych gmachów Pragi. Wybudowano go w latach 1924–1926 na rozległym placu u zbiegu ul. Namiesznikowskiej (dziś Sierakowskiego), Szerokiej (dziś Kłopotowskiego) i Brukowej według projektu Henryka Stifelmana. Był przeznaczony dla studentów pochodzenia żydowskiego uczących się w Warszawie. Jak na ówczesne czasy był nowoczesny, miał 300 miejsc mieszkalnych. Na parterze mieściły się m.in. szatnie, izba chorych z gabinetem lekarskim, łazienki i sala odczytowa. Na pierwszym piętrze, oprócz pokoi dla studentów, była też pracownia radiowa. Piętra drugie, trzecie i czwarte mieściły wyłącznie pokoje dla studentów z pełnym wyposażeniem sanitarnym. Na piątym piętrze, czyli na poddaszu, znajdowały się m.in. cztery sale do nauki. W obszernych piwnicach umieszczono kotłownię, składy opałów, magazyny spożywcze, a w suterenach (zamienionych później na areszt), opuszczonych metr poniżej poziomu ulicy, były szatnie, sala gimnastyczna, natryski i biblioteka z czytelnią. Na początku okupacji budynek zajęli Niemcy, potem przeniesiono tu Szpital Praski, a po wkroczeniu na Pragę wojsk sowieckich dawny Żydowski Dom Akademicki był w latach 1944–1954 użytkowany kolejno przez: sowiecką jednostkę wojskową (najprawdopodobniej NKWD), MBP i WUBP w Warszawie. Po likwidacji MBP w grudniu 1954 r. w gmachu WUBP zainstalowała się Wojewódzka Komenda MO w Warszawie. Obecnie budynek użytkowany jest jako hotel dla policji. Treść cytowana z publikacji IPN „Śladami zbrodni” 2012

mjr. Marian Bernaciak "Orlik"

24 czerwca 1946 roku, podczas próby przebicia się przez kordon obławy koło wsi Piotrówek na Lubelszczyźnie, zginął major Marian Bernaciak ps. "Orlik", dowódca Inspektoratu WiN Puławy oraz dowódca zgrupowania oddziałów partyzanckich WiN w Inspektoracie Rejonowym "Puławy".

Ciało "Orlika" ubecy zabrali do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa na Pradze w Warszawie. Tam przez kilka dni upewniali się, czy to on, sprowadzając do jego zwłok więzionych rodziców i podkomendnych. Jedną z nich była Halina Rybakowska "Iskierka", która tak zapamiętała ostatnie spotkanie ze swoim dowódcą:

"W wielkiej świetlicy ułożono go na deskach podwyższonych w górnej części ciała. Twarz była czysta i spokojna, wyglądał jakby spał, ręce miał ułożone wzdłuż ciała, lewa była pokrzwawiona i poszarpana pociskiem dum-dum, prawa zupełnie czysta. Miał na sobie zielonkawą kurtkę o kroju wojskowym i bryczesy. Zaszokowały mnie jego bose stopy, z palcami nadgryzionymi przez szczury. Sala była wypełniona przez wysokiej rangi umundurowanych, obwieszonych orderami - mundury polskie i ruskie. Żołnierzy "Orlika" zwożono z różnych więzień i aresztów, doprowadzono też jego rodziców w celu zidentyfikowania go. Modlitwą i łzami pożegnałam swojego dowódcę." Fragment pochodzi z portalu: podziemiezbrojne.blox.pl/

W murach tego budynku urzędował min. Bronisław Szczerbakowski, mieszkający aż do śmierci przy ul. Strzeleckiej 8. Znany był ze swojego okrucieństwa, które zwracało uwagę nawet jego przełożonych, uznawany jednak był za skutecznego „*Cechuje go zaciętość i oddanie co w łączności z opanowaniem techniki śledztwa pozwala mu osiągnąć dobre wyniki pracy*” [Charakterystyka służbowa z 1946 r., AIPN]

fol. Marcin Kalicki

Sfinansowane przez:

Marek Jurek
 Poseł Parlamentu Europejskiego
Prawica Rzeczypospolitej

Redakcja: tel. 661 594 207, e-mail: myslpraska@gmail.com

Wersja elektroniczna: <http://tmptik.org.pl/index.php/mysl-praska>

Zapraszamy na facebook:

<https://www.facebook.com/MyslPraskaKwartalnikBiuletynInformacyjny/>

Współpraca: Towarzystwo Miłośników Polskiej Tradycji i Kultury:
 biuro@tmptik.org.pl

<https://www.facebook.com/Towarzystwo-Miłośników-Polskiej-Tradycji-i-Kultury-900168683364092/?fref=nf>

Zapraszam do współpracy i wsparcia. W przypadku darowizny na Myśl Praską proszę o dopisek " Darowizna na Myśl Praską " Darowizny proszę przekazywać na numer konta TMPTiK:

Bank PKO SA VI Oddział w Warszawie
 45 1240 1082 1111 0010 7016 4036

